

ZUNANJE DETERMINANTE RAZVOJA SLOVENIJE
IN IMPLIKACIJE HITRE OZIROMA ODLOŽENE
VKLJUČITVE V EVROPSKO UNIJO¹

Povzetek. *Vključevanje Slovenije v EU bo potekalo še naprej v nestabilnih in nepredvidljivih zunanjih pogojih. Pričakovati je upočasnjene rasti (zlasti v razvitem svetu), nadaljno intenzifikacijo globalizacijskih in integracijskih procesov in velikanske tehnološke spremembe. Nestabilne politično varnostne razmere povečujejo možnost ponujanja različnih variant nepopolnega članstva. Prilagojena SWOT analiza ocenjenih učinkov hitrega oziroma odloženega članstva v EU po izbranih 16 sektorjih je pokazala, da je v celoti ugodnejša rešitev pospešena vključitev v EU do leta 2004. Koristi te rešitve so večje tudi v primerjavi z erozijo pogajalske pozicije, ki je posledica hitenja. Med najpomembnejšimi koristmi hitre vključitve so večja mednarodna vidnost Slovenije, večji priliv tujih neposrednih investicij, okrepitev varnostnega položaja, pospešitev rasti in gospodarske preobrazbe in možnost sokreiranja nove evropske arhitekture. Glavni stroški hitrega članstva so erozija pogajalske pozicije in propadanje nekonkurenčnih dejavnosti. Prednosti odložene vključitve v EU pa so pridobivanje časa za izvedbo potrebnih reform, razporejanje stroškov prilagajanja na daljše obdobje ter boljša pripravljenost na črpanje sredstev iz različnih skladov. Vendar pa so stroški predvidoma višji, zlasti stroški, ki izhajajo iz upočasnjene preobrazbe, krhanja konkurenčnost ter nevarnosti, da se zamudi zgodovinski vlak širitve.*

Ključni pojmi: *EU, učinki integriranja, koristi in stroški integracije, preobrazba, konjunkturna gibanja, Evropa, ZDA, Azija, učinki po panogah*

* Dr. Marjan Svetličič, redni profesor na Fakulteti za družbene vede.

¹ Za zelo koristne nasvete, sugestije in ustne ali pisne dopolnitve pri izdelavi te naloge, zlasti na področju njihove poznane ožje specialnosti, se zahvaljujem Ivu Baniču, Jožetu B. Damjanu, Emilu Erjavcu, Vladimirju Lavraču, Borisu Majcnu, Mateju Moretu, Mojmirju Mraku, Matiji Rojcu, Lojzetu Sočanu, Igorju Strmšniku, Majdi äirok, Tanji Mihalič, Samu Zupančiču. Odgovornost za končni izdelek je seveda le avtorjeva. Članek je sestavni del projekta Slovenija v Evropski zvezi – Strategija gospodarskega razvoja Slovenije ter raziskovalnega dela programske skupine Mednarodni odnosi.

Uvod

Zastavljena naloga in časovni okvir ne omogočajo obsežnejše empirične analize. Zato je ta prispevek skladno z zadano nalogo bolj poskus splošne analize pomembnih tokov in dejavnikov na temelju zgodovinske analize, analize dosegljivih projekcij ter prilagojene SWOT analize pozitivnih oziroma negativnih implikacij. Analiza bo sumarno prikazala končne rezultate, brez obširnih utemeljevanj, do katerih se je prišlo na podlagi podrobnejše analize po posameznih sektorjih oziroma problemskih sklopih.

Analiza zunanjega okolja ni poskus prognoziranja razvoja tega okolja, pač pa bolj prikaz poglobitnih "zgodovinskih" dolgoročnih tendenc, ki vplivajo na položaj majhnega, odprtega gospodarstva.

V osrednjem delu sem izbral nekaj poglobitnih sektorjev oziroma problemskih sklopov, s katerimi sem analiziral prednosti in slabosti hitre in odložene vključitve v Evropsko unijo. Gre zopet za dokaj splošno analizo brez podrobnejših kvantifikacij, ki pa bi jih bilo potrebno, če bi želeli preciznejše oziroma zanesljivejše ocene, storiti v prihodnje. Menim pa, da takšnih zelo natančnih kvantifikacij niti ni mogoče napraviti, ker gre pri večini učinkov za nemerljive stvari. Hitre in tektonske spremembe v svetu pa tako in tako otežujejo zanesljivost kakršnihkoli zahtevnejših empiričnih, ekonometričnih prognoziranja, kar relativizira slabosti tega dela analize.

Časovni okvir prispevka je naslednjih deset let. Pod hitro vključitvijo mislim na vključitev do vključno leta 2004, pri odloženi vključitvi pa na članstvo v Evropski uniji po letu 2010. Za to sem se odločil, da bi lahko bolj plastično pokazal razlike med hitro in odloženo vključitvijo, ki bi se zabrisale, če ne bi imel med hitro in odloženo vključitvijo nobene časovne razlike. Pri tem velja upoštevati tudi dejstvo, da se s pomikanjem po časovni premici nekatere negativne posledice vključitve spreminjajo v korist. To kar danes lahko povzroči škodo, ker še nismo pripravljeni prevzeti določenih evropskih norm lahko že "jutri", ob boljši pripravljenosti ali ustrežnejših predkorakih, deluje zelo ugodno.

Zunanje okolje

Izkušnje in številne analize so pokazale, da je uspešnost majhnega, odprtega gospodarstva (kot je sedaj Slovenija) v veliki meri odvisna od uspešnega vključevanja v mednarodno delitev dela, od čim *hitrejšega in celovitejšega prilagajanja* zunanjim razmeram, do *prožnejšega*, po možnosti vnaprejšnjega *odzivanja* na dolgoročne strukturne tendence v svetu. To daje specifično težo analizi zunanjega okolja za vsako majhno gospodarstvo. Drugače povedano to tudi pomeni, da je uspešnost majhnega gospodarstva v veliki meri *odvisna od strategije* in politike takšne države.

Prva značilnost okolja, v katerem se bomo razvijali v naslednjih desetih letih, so *tektonske, hitre in nepredvidljive spremembe* tako na politično-varnostnem, ekonomskem in kulturnem zemljevidu sveta. Priča smo in bomo velikim nihanjem. "Svet je postal veliko bolj nevarno mesto kot si zamišljamo" (Krugman, 1999: 154).

Gre za ogromne *tehnološke spremembe, za informacijsko revolucijo*, ki odločilno spreminja izvore konkurenčnosti posameznih držav. Le-ti so se od petdesetih let spreminjali od poudarka na bogastvu fizičnih virov do poglavitnega pomena znanja in informacij v devetdesetih letih.

Tabela 1: Spremembe v virih konkurenčnosti

Dekada	Glavni viri konkurenčnosti
1950s	lokacijsko specifične prednosti (surovine, energija,...)
1960s	ceneno delo
1970s	ekonomije obsega
1980s	tehnologija
1990s	znanje in informacije

Zato danes govorimo o takoimenovani *družbi znanja*². Tisti, ki razpolaga z znanjem, ima moč, je konkurenčen. Pri tem pa ne gre samo za sposobnost kreiranja znanja, pač pa tudi za sposobnost hitrega prilagajanja, asimiliranja in adaptacij znanja drugih. Skratka, priložnosti za "svobodne jezdece" (free riders) so velike.

Čeprav se je moč strinjati s Krugmanom oziroma Kuttnerjem, da bi morali biti ekonomisti (pa tudi drugi družboslovci, op. M.S.) bolj skromni, ko ugotavljajo svojo sposobnost prognoziranja bodočega razvoja³ vseeno poskusimo nanizati nekaj "zanesljivejših" dolgoročnih tendenc. Kuttner pravi, da "kdorkoli enostavno ekstrapolira pretekle tendence, pa čeprav s še ne tako zapletenimi matematičnimi metodami, je izobražen bedak. Ekonomija potrebuje več skromnosti" (Business Week, september 1999, str. 14). Dejstvo namreč je, da je bila večina prognoz doslej napačnih. Ena morda redkih izjem je študija OECD Interfutures iz sedemdesetih

² Znanje je lahko kreativno, asimilacijsko in adaptacijsko.

³ Dosedanje prognoze so bile točne edino v tem, da so bile netočne.

let, ki je točno napovedala bistveni porast pomena prostega časa in s tem porast pomena industrije, ki se s tem ukvarja.

Prvo kar opredeljuje položaj Slovenije v mednarodnih ekonomskih odnosih (MEO) je, ali je v prihodnje pričakovati nadaljevanje tempa razvoja oziroma *stopnjo gospodarske rasti* kot smo jo bili navajeni v zadnjih petih ali desetih letih ali pa bomo priče recesiji ali celo krizi v mednarodnih ekonomskih odnosih.

Ob izbruhu t. i. azijske, zatem pa ruske in brazilske krize, smo zasledili poplavo člankov in napovedovanj, da smo pred *ponovitvijo velike ekonomske krize* iz začetka iztekajočega se stoletja. Tudi te napovedi so se izkazale kot netočne. Moje izhodišče je, da lahko pride do velike gospodarske krize in zastoja v tendencah globalizacije le kot posledica vojne velikih razsežnosti. Lokalni konflikti in vojne tega ne bodo zavrle oziroma ne bodo sprožile splošne svetovne ekonomske krize. Res pa je tudi, da ni pričakovati linearne nepretrgane krepitve globalizacije. Lahko pride do upočasnitve tempa, v kolikor se svet ne bo sposoben učinkovito soočiti z negativnimi posledicami globalizacije, ki se kažejo v povečevanju neenakomernosti razvoja in naraščajočih razlik. Tudi nadaljevanje trenda tako hitrih stopenj rasti kot smo jim bili priče v zadnjih letih v ZDA kot poglobilni ekonomski sili v svetu, zatem pri azijskih "tigrjih" in "tigrčkih" in končno tudi v Evropi, ni pričakovati; v Aziji zaradi prehoda iz ekstenzivnega v intenzivni razvoj, v ZDA pa zato, ker je bil poglobilni impulz hitre rasti v zadnji dekadni v veliki meri posledica pospešene informatizacije, ki bo, če ne bo prišlo do revolucionarnih tehnoloških sprememb, verjetno v bodoče počasnejša. Ekonomija znanja, ki je značilnost današnjega svetovnega gospodarstva, tudi vpliva na to, da so stopnje rasti počasnejše. Pričakujejo se umirjenejšje stopnje rasti zlasti v razvitih državah, pa tudi v doslej hitro rastočih državah Azije. Pričakovati je upočasnitev stopnje rasti tudi v ZDA. Čeprav azijske države kot so Kitajska, Indonezija, Indija in Pakistan še niso izčrpale potenciala ekstenzivne rasti, pa so ga mnoge druge že. Rast slednjih bo v prihodnje bolj odvisna od porasta produktivnosti, tehnološkega napredka in drugih kakovostnih dejavnikov, ki pa na tej stopnji razvoja ne morejo proizvesti tako spektakularnih stopenj rasti kot so jih beležile v preteklosti, čeprav bo njihova rast še vedno lahko vsaj dvakrat višja kot je v razvitih državah, verjetno pa tudi več. Vse je odvisno od tega, ali bodo te države sposobne uspešne preobrazbe iz ekstenzivnega v intenzivno gospodarjenje oziroma v smeri preobrazbe v družbo znanja, v kateri bo rast odvisna predvsem od kakovosti ekonomskih dejavnikov in manj od novega vključevanja fizičnega in človeškega kapitala v razvoj, kar je bilo doslej prevladajoči dejavnik njihovih visokih stopenj rasti.

Možnosti za bistveno povečanje stopenj rasti na srednji rok je porast mednarodne menjave, ki bi jo prinesla pospešena uporaba Interneta, na zelo dolgi rok pa določena prerazporeditev bogastva na globalni ravni v korist najmanj razvitih držav, kajti one lahko inicirajo na zelo dolgi rok porast povpraševanja v svetovnem gospodarstvu. Prvo je dokaj realno, medtem ko večje prerazporeditve bogastva ni realno pričakovati. Tiste države (regije), ki se bodo uspele "internetizirati", bodo bistveno popešile svojo rast, druge pa ne. Ne gre le za pospeševanje prodaje s pomočjo Interneta, pač pa tudi za učinkovitejšo diseminacijo tehnoloških znanj in

s tem pospeševanje razvoja. Čas monopolne prednosti nad novo tehnologijo ali izdelkom se je z Internetom bistveno skrajšal, kar pospešuje rast.

Razvoj v Evropi je v precejšnji meri determiniran s strategijo in politiko, ki jo bo Evropa ubirala v naslednjih letih, zlasti z vidika širitve. Ali z drugimi besedami, in kot pravi Thurow (1992: 252); Evropa je pred zgodovinsko priložnostjo, da s pravilno politiko, pod katero razume širitev Evropske unije, postane ponovno velika ekonomska sila in na ta način pospeši svoj razvoj. Tudi od stopnje zavedanja tega, bo odvisna dinamika širitve in naše članstvo v EU.

Težko pa se je tudi ne strinjati s P. Krugmanom (1999, str. 154), ki govori o "depresijskem gospodarstvu" v nadaljnjih letih, ki terja keynesianske injekcije, da bi se izvkl iz zastoja. To seveda velja bolj za razviti del sveta. V smislu ekonomskopolitičnega ukrepanja pa tudi za druge države. To pa lahko pomeni, da bomo v prihodnje priče bolj liberalnemu odnosu do inflacije in manj "zadržemu" monetarizmu, ki v inflaciji vidi samo slabo. Krugman trdi, da svetovno gospodarstvo ni v depresiji, da pa smo soočeni z depresijsko ekonomiko, ki je bila značilna za trideseta leta tega stoletja. In prav pod vtisom napak, ki so bile takrat storjene (protekcijonizem, restriktivna monetarna politika) se zavzema za prav nasprotno politiko stimuliranja porabe.

Tretja globalna tendenca je *globalizacija*. To je odločilni pogoj oziroma tendenca, ki bo vplivala na uresničevanje strategije gospodarskega razvoja Slovenije v naslednjih desetih letih. Dilema je, ali se bo nadaljevala linearna progresija dosedanjih globalizacijskih tendenc ali pa bomo priče intenzivnejši *regionalizaciji* mednarodnih ekonomskih odnosov in s tem povečane nevarnosti za trgovinske vojne med integracijskimi skupinami držav oziroma trgovinskimi bloki. V pogojih krvave borbe za novo porazdelitev tržnih deležev, imamo lahko v svetovnem gospodarstvu tudi kratka obdobja prevlade strategije zmaga-poraz oziroma ničelne vsote, za razliko od globalizacijskega scenarija, ki implicira igro pozitivne vsote, ki maksimira svetovno blaginjo. Kolikor bi stopnja rasti v ZDA zastala, bi to lahko sprožilo močne protekcijonistične težnje v tej "tradicionalni valilnici" protekcijonizma. Drugi, zlasti Evropa, bi se temu zoperstavili in prišlo bi do resnejših trgovinskih vojn.

Realno gledano, lahko napredovanje globalizacijskih tendenc zavre le velika kriza, razsežnosti krize v začetku tega stoletja, ali pa svetovna vojna. Azijska in kasneje ruska kriza sta pokazali, da kljub resnim grožnjam, ki sta jih proizvedli, nista zamajali temeljev svetovnega globaliziranega gospodarstva. Opozorili pa sta na nujnost

- a) vnaprejšnjega *reguliranja globalizacijskih tendenc* zlasti na področju mednarodnih financ zaradi destruktivnih posledic prevelikih in prehitrih pretakanj špekulativnega kratkoročnega kapitala ter
- b) uvajanja ustrezne nacionalne in globalne *politike prerazporejanja* koristi in škode, ki jih povzroča globalizacija (kompenzacijska politika v korist tistih, ki z globalizacijo zgublajo), čeprav se svetovna in nacionalna blaginja nasplošno dviga.

Črnogledne napovedi o možnosti razvoja deflacije in vrnitve k protekcijonizmu, ki je bil značilen odziv na podobne tendence po Veliki krizi oziroma takratne

internacionalizacije gospodarstva, so se pokazale kot nerealne⁴. Prevladujejo namreč ocene, da je protekcionistična reakcija Veliko krizo samo poglobila, ne pa prispevala k njenemu hitrejšemu razreševanju. Zato je potrebno v prihodnje računati na nadaljevanje in intenzifikacijo globalizacijskih tendenc, ki se bo razširila tudi na tiste pore svetovnega gospodarstva, ki so bile doslej manj intenzivno vključene v te tendence. Prav gotovo pa bo na kakovost, smer in intenzivnost globalizacijskih tendenc vplivalo razumevanje učinkov, ki jih ta povzroča na zaposlenost, porazdelitev dohodkov znotraj države in med državami, na plače, torej na socialne implikacije globalizacije na eni ter na prispevek k dvigu konkurenčnosti in tehnološkemu razvoju na drugi strani. In to ne le od objektivnih učinkov teh tendenc, pač pa tudi od razumevanja teh tendenc s strani različnih držav in slojev v teh državah. Vse močnejše zavedanje o stroških globalizacije in nujnosti vnaprejšnjega reguliranja njenih tokov ter uvajanja kompenzacijskih ukrepov na nacionalni in mednarodni ravni, bo vnaprej preprečilo *povratek k protekcionizmu* kot odgovoru na "kanibalsko" globalizacijo.

Izkušnje iz preteklosti in večja sposobnost vnaprejšnjega spoznavanja vseh razsežnosti globalizacije vplivajo na to, da bo ta v prihodnje vse bolj uravnavana. Svetovno gospodarstvo se razvija v smeri tako imenovane "glob-institucionalizacije", ki pomeni kombinacijo med spontanimi tendencami globalizacije, spodbujenimi od spodaj navzgor, s strani podjetij, in regulacije od zgoraj navzdol, tj. s strani regionalnih grupacij in mednarodnih organizacij nasploh. To pa pomeni, da bo položaj nacionalnih gospodarstev v vse večji meri odvisen od njihove sposobnosti sokreiranja takšnih pogojev poslovanja v globalnem gospodarstvu.

Pospešen razvoj informacijske infrastrukture je temeljni predpogoj za vključitev nekega gospodarstva in družbe v globalno ekonomijo. Zato najuspešnejša gospodarstva in družbe na tem področju pospešeno deregulirajo telekomunikacijski monopol in zagotavljajo "state of art" tehnološke ravni telekomunikacijskim sistemom. Ob tem pa motivirajo razvoj inovacijskega okolja, še posebno s povezovanjem domačega in mednarodnega znanja med univerzami, inštituti in gospodarstvom (Sočan, 1999). Brez *informacijsko-telekomunikacijske revolucije* ne bi prišlo do takšne globalizacije mednarodnih ekonomskih odnosov kot jo poznamo danes. To pomeni, da uspešna globalizacija nacionalne ekonomije ni možna, če ni razvit ta infrastrukturni telekomunikacijski, informacijski predpogoj, ki je dejansko infrastrukturno omrežje, ki omogoča globalizacijo. Zaostajanje na tem področju pomeni tudi slabljenje konkurenčne sposobnosti nacionalne ekonomije, omejuje njene možnosti in posledično, zaradi nezadostnosti ali odsotnosti globalizacije, slabi konkurenčnost nacionalne ekonomije.

Čeprav se vse bolj govori o vse obsežnejši globalizaciji, ki prodira v vse pore mednarodne ekonomije, pa je popolnoma jasno, da je ta še vedno omejena predvsem znotraj posameznih regionalnih skupin. Očitno bo sodelovanje hitreje napredovalo v okviru regij, s tem pa bo napredovala tudi globalizacija. Globalizacija se bo krepila bolj kot *regionalizacija*, ki je dejansko bolj realna pojava oblika globalizacije v pogojih, ko ta ne more biti enako intenzivna v vseh delih

⁴ Krugman zato govori le o Veliki recesiji (1999: xi).

sveta in na vseh področjih zaradi ogromnih razlik v ravneh gospodarskega razvoja. Regionalizacija je zato bolj realno dosegljiva stopnica na poti k postopni širši globalizaciji tudi majhnih gospodarstev. Ekonomskopolitično to pomeni, da kaže glavino naporov majhnega gospodarstva usmeriti na vključevanje v regionalne integracije, pri tem pa ne zanemarjati tudi hoje po drugi, sicer bistveno "krajši nogi" diverzifikacije ekonomskih odnosov tudi na druge dele sveta, ali z drugimi besedami na globalizacijo.

Temeljna dilema v zvezi z regionalizmom je, ali ta predstavlja stopnico na poti k intenzivnejši globalizaciji svetovnega gospodarstva ali pa predstavlja oviro širjenju globalizacijskih tendenc v svetu. Priče smo tako enim kot drugim tendencam. Vsaka od regionalnih integracij vsebuje določene elemente *kolektivnega protekcionizma* dane integracijske skupine do ostalih skupin, kar lahko privede do *trgovinskih vojn*. To je povsem razumljivo zato, ker gre danes v svetu za novo "delitev kart", za prerazporejanje tržnih deležev med državami in regionalnimi skupinami. Ocenjuje se, da je spoznanje, da je protekcionizem ovira napredku tudi kadar gre za regionalni protekcionizem, močnejše, kot pa je spoznanje o kratkoročnih, začasnih koristih kolektivnega protekcionizma. Pričakovati je zato postopno erozijo skupinskega protekcionizma integracijskih skupin. Konkretno to pomeni, da se bodo tudi doslej zelo zaščiteni sektorji v Evropi (kmetijstvo, občutljivi proizvodi, telekomunikacije) morali hitreje liberalizirati.

Dejansko vse bolj prihaja do globalizacije mednarodnih ekonomskih odnosov kot rezultat *institucionalnih pogajanj* med skupinami držav, ki liberalizirajo svoje medsebojne ekonomske odnose. Vse intenzivnejši intraregionalni ekonomski odnosi lahko privedejo do nevarnosti trgovinskih vojn, zlasti na nekaterih področjih občutljivih izdelkov (kmetijski izdelki, delovno intenzivne dejavnosti), pa tudi na področju visokih tehnologij, ki jih države skušajo razvijati s pomočjo strateške trgovinske politike. Zaradi tako močnih tendenc regionalizacije ekonomskih odnosov znotraj "trgovinskih blokov", država "prosti strelec" skoraj ne more uspešneje razvijati in intenzivirati ekonomskih odnosov, zlasti z oddaljenimi državami, ne da bi se poprej regionalno povezovala. Vključevanje majhnega (slovenskega) evropskega gospodarstva v Evropsko unijo je tako tudi institucionalna osnova za globalizacijo njenih odnosov z drugimi trgovinskimi bloki, s katerimi bo EU sklepala dvostranske sporazume. Je skratka stopnica na poti k intenzivnejši globalizaciji.

Nujnost hoje po obeh nogah, globalizacijski in regionalizacijski, s časovnim poudarkom na regionalizaciji in kasneje še krepitvijo globalizacije, izhaja tudi iz *nesinhronosti gospodarskih ciklov v svetu*. Zelo redko se zgodi, da imamo sočasno enake stopnje rasti npr. v Severni Ameriki, Evropi in Japonski oziroma Aziji. Običajno prihaja do zamikov, do časovnih zaostankov, ko ena regija za sabo v določenem časovnem razmaku potegne tudi drugo regijo, ki trenutno zaostaja. Zato je sposobnost *lowljenja "plime rasti" in izogibanja "osek"* lahko izrednega pomena za majhno ekonomijo. To pa je mogoče le, če so v njeni gospodarski strukturi in strukturi ekonomskih odnosov s tujino podani nastavki (ustrezni deleži), določene dolgoročne vezi (ne le trgovinske, pač pa tudi tuje neposredne investicije [TNI], strateške povezave ipd.), ki jih je moč hitro aktivirati takrat, ko se za to, zara-

di hitrejšje rasti v tem delu sveta, pokaže priložnost. V odsotnosti takšnih dolgoročnih vezi so prehodi iz enega na drug trg skoraj nemogoči. Diverzifikacija MEO je tako tudi način za amortizacijo nesinhronih gospodarskih ciklov.

Tektonske spremembe v svetu, boj za prerazporeditev tržnih deležev, ki smo mu priča tako po razpadu socializma kot pod neusmiljenimi pritiski globalizacije, vodi v tendence *koncentracije kapitala*. Priča smo spektakularnim združitvam, ki so postale poglavitna oblika TNI danes v svetu. Te so način odzivanja na neusmiljene pritiske globalizacije ter že prevladujoče integrirane svetovne proizvodnje. Mednarodna proizvodnja (blaga in storitev) danes obsega že 11.427 milijard USD, v primerjavi z 6.710 milijardami izvoza blaga in storitev (UNCTAD, 1999: 9). To pomeni, da se bo krepila oligopolna narava svetovnega trga in s tem tržne pomajnljivosti. Na te se lahko uspešneje odzivaš, če intenziviraš "investicijske", internalizacijske oblike MEO in se ne naslanjaš več samo na trgovinske. Izvoz danes ni več edino zveličavna oblika mednarodnih ekonomskih odnosov.

Poglabljanje enotnega trga v Evropski uniji je v bistvu manifestacija in posledica globalizacijskih tendenc v svetu. Pomeni, da se bo vse več mednarodnih ekonomskih odnosov dejansko odvijalo kot notranji ekonomski odnosi v sami Evropski uniji. To lahko pomeni, da se bo *stopnja multinacionalizacije* podjetij, ki se manifestira s številom njihovih afilacij, zmanjšala v korist oblikovanja večjih proizvodnih enot, ki bodo potem dobavljale blago v vse dele Evropske unije. To lahko pomeni manj tujih neposrednih investicij na področju nekaterih dejavnosti in več na področju drugih dejavnosti ter več intra-nacionalne trgovine z vmesnimi proizvodi, proizvajanjem vse bolj na temelju specializacije, na temelju "osrednje konkurenčnosti" firm. Pod pritiskom globalizacijskih tendenc se podjetja morajo odločati za osredotočanje na področje svojih osrednjih konkurenčnih prednosti. Opuščajo torej tiste dejavnosti, s katerimi so manj konkurenčne. To obenem pomeni tudi nujnost intenzifikacije *združevanja in pripajanja podjetij*, ki se ukvarjajo s sorodno dejavnostjo. Posledica je vse večja industrijska koncentracija in na videz sicer zmanjšana konkurenca, v bistvu pa vse ostrejša konkurenca med oligopolnimi proizvajalci. Na vsak način pa bo prišlo do vse večjega prepletanja trgovinskih in investicijskih odnosov.

Prost pretok blaga, storitev, ljudi in kapitala bo imel za posledico tudi *zaostritev konkurenčnega boja* znotraj EU, zapiranje nekonkurenčnih tovarn. Glede na naraščajoči pomen *storitev* v vseh razvitejših gospodarstvih je pričakovati, da bo ta sektor postal najbolj dinamičen element gospodarskega razvoja in odločilen dejavnik rasti produktivnosti.

Kaj je naloga majhnega odprtega gospodarstva v sklopu takšnih predvidevanj? Prvič, vključevati se v *integrirano svetovno proizvodnjo*, kar pomeni ne le s pomočjo mednarodne menjave, pač pa tudi s pomočjo vhodnih, pa vse bolj tudi izhodnih TNI ali drugih oblik dolgoročnega povezovanja z največjimi transnacionalnimi podjetji v svetu, ki s pomočjo zunanjih dobaviteljev želijo krepiti svojo konkurenčno pozicijo. Druga implikacija tega je, da bo prišlo do nadaljnjega *porasta pomena vmesnih proizvodov*, da se bo vse več trgovalo z vmesnimi proizvodi, kar nudi obilo priložnosti majhnim ekonomijam, manjšim podjetjem, ki lahko v sklopu takšnih sprememb najdejo svojo nišo in na omejenem segmentu,

na določenem proizvodu, postanejo pomemben, včasih celo dominanten dobavitelj ne le enemu, pač pa več transnacionalnim podjetjem. Na ta način se zmanjša tudi ranljivost takšne strategije in izboljša cenovna konkurenčnost.

Ne nazadnje je izjemno pomembna determinanta okolja, v katerem se bomo razvijali v prihodnjem desetletju, tudi *politično-varnostna situacija*. Navkljub napovedim o obilici dividend miru po padcu berlinskega zidu, ki jih bo moč usmeriti v financiranje razvoja in zmanjšanje konfliktov, se to ni zgodilo. Paralelno s tendencami ekonomske integracije, smo priča ravno tako objektivno pogojenim tendencam *politične dezintegracije*, osamosvajanja narodov in držav. To pa spremljajo *regionalni konflikti*, tudi večjih razsežnosti. Zato namesto, da bi se dividende odprave hladne vojne usmerjale v razvoj, se v veliki meri usmerjajo v gašenje konfliktov oziroma vojn in oboroženih spopadov, in ne v razvoj.

Žal je pričakovati tudi v prihodnje *nestabilno politično, varnostno okolje* v posameznih delih sveta (bivši deli Sovjetske zveze, zlasti azijski del, zatem Balkan ter posamezni deli Afrike in Azije oziroma Bližnjega vzhoda). Nedvomno je *stabilnost v svetu in Evropi krhka* v političnem in varnostnem smislu. To dviguje relativni pomen *iskanja zavezništev* in vključevanja v integracijske in varnostne skupine držav (NATO).

Po koncu hladne vojne so se "političnoideološki konflikti" med Vzhodom in Zahodom transformirali v *konflikt med tistimi, ki imajo in tistimi, ki nimajo*, med razvitim Severom in nerazvitim Jugom. V kolikor se skladno, tudi z Ricardovo teorijo primerjalnih prednosti, ne bo izvajala v globalnem svetovnem okviru ustrezna kompenzacija v korist tistih, ki v procesih globalizacije zgubljajo, zato da bi maksimirali svetovno blaginjo, potem bo prišlo do nadaljnega širjenja razkoraka med razvitimi in nerazvitimi z vsemi posledicami na političnovarnostnem področju. Skratka vakuum, ki je nastal po hladni vojni na ideološkem, varnostnem, političnem, pa tudi sistemskem področju s propadanjem Bretton Woodskega sistema, se še ni ustrezno napolnil z novo vsebino. Vse to vpliva na to, da je za majhne države varneje iskati zatočišče pod dežnikom širših integracijskih skupin in si na ta način omogočiti *lažjo amortizacijo šokov*, ki prihajajo iz globalnega gospodarstva v pogojih visoke stopnje nestabilnosti in nihanj. Na ta način si tudi lažje soustvarjajo ustrezne institucionalne razmere (režime) za svetovno poslovanje, saj je njihova pogajalska pozicija močnejša.

Takšna ocena je zelo pomembna zaradi tega, ker bistveno vpliva na odzivanje posamezne majhne države. V pogojih političnovarnostne nestabilnosti se večja pomen iskanja *kolektivnega varnostnega dežnika* za vsako majhno državo, vključno s Slovenijo, ki se sama težko brani pred tektonskimi varnostnimi spremembami oziroma vojaškimi, političnimi in drugimi grožnjami njeni varnosti. Regionalne integracije, vojaškopolična zavezništva so lahko uspešen odgovor na takšne nevarnosti.

Pomembna, če ne kar odločilna razsežnost zunanjega okolja, je tudi predvideni *razvoj same Evropske unije* oziroma njenega odnosa do nečlanic. Dejstvo je, da v Evropski uniji po začetnem entuziazmu, po padcu berlinskega zidu in kasneje sprejeti odločitvi o širitvi Evropske unije na vzhod, vse bolj dominirajo proračunske razprave, razprave o *stroških širitve*. Navdušenje pod težo notranjih prob-

lemov, pa tudi političnih sprememb v članicah, hlapi. Zgublja se vizionarski pomen političnovarnostnih razsežnosti širitve. Kosovska kriza verjetno pomeni preobrat, saj je okrepila zavest oziroma sploh oblikovala zavest v Evropski uniji, da so stroški preprečevanja balkanskih konfliktov verjetno bistveno nižji kot pa stroški reševanja teh konfliktov, vojaških intervencij in kasnejših mirovniških operacij. Zato tudi lahko v Evropski uniji političnovarnostna razsežnost v razpravah o širitvi pridobiva pomen, kar je pomembno s političnotaktičnih razlogov. Kosovska kriza tako lahko časovno pospeši prvi krog širitve, obenem pa vpliva na bodoče pripiranjne vrat pred novimi, manj "kvalificiranimi", manj razvitimi in manj demokratičnimi državami. Če formula stabilizacije Evrope z vključevanjem novih članic velja za prvi krog širitve, ni realno pričakovati, da bo ista formula veljala tudi za nadaljnje kroge. Možno je, da bodo rešitve v drugem ali tretjem krogu kasnejše in drugačne. Lahko pride do oblikovanja različnih ravni povezovanja, ki pa bodo manj od polnopravnega članstva vse dokler se sama razširjena Evropska unija ne prilagodi. S pospešenim prvim krogom širitve lahko Evropska unija želi demonstrirati, kako se lahko z demokracijo, uvajanjem trga in uspešno tranzicijo države vključijo v Evropsko unijo in tako na dolgi rok kažejo pot potencialnim kandidatkam, ki pa bodo imele zaprta vrata, vse dokler ne bodo dosegle ustrezne stopnje demokratizacije in razvoja ter vse dokler se Evropska unija sama ne bo konsolidirala v novih razsežnostih.

Razširitev Evropske unije se zdi neizogibna tendenca razvoja. Nemogoče je predvidevati kdaj bo prišlo do prvega kroga širitve in katere države bodo vključene. Vse bolj očitno postaja, da bodo na datum širitve pomembno vplivali varnostni dejavniki. Evropska unija ni samo ekonomsko poganjan proces, pač pa ima tudi močan varnostni in politični naboj, je sredstvo za dolgoročno vzpostavitev miru in varnosti na sedaj mejnih področjih Evropske unije oziroma v Evropi nasploh. Skratka, argumenti, ki so privedli do Rimske pogodbe in še prej do Evropske skupnosti, za premog in jeklo. Zaradi pomembnosti demonstracijskih učinkov je realno pričakovati prvo širitev Evropske unije po l. 2003, realnejše s l. 2004. S tem bo Evropska unija verjetno želela "pritegniti" najuspešnejše kandidatke in na ta način pokazati pot tistim, ki so še daleč od članstva v Evropski uniji, da bi tako pospešile svoje politične in ekonomske reforme, seveda s ciljem kasnejše vključitve v EU.

Kakorkoli že, pa bo razširitev Evropske unije za sedanje najbolj razvite kandidatke pomenila *zaostritev konkurence* za plasma (slovenskih) izdelkov na trgih Evropske unije, zlasti na področjih tradicionalnih delovno intenzivnih izdelkov. Naši izvozni izdelki bodo pod večjim cenovnim pritiskom konkurence iz drugih držav kandidatki, ki doslej niso imele tolikšnih izkušenj z izvažanjem na trge Evropske unije. Začasne prednosti slovenskih podjetij bodo s takšnim scenarijem še hitreje kopnele kot pa bi, če bi ostali dlje zunaj Evropske unije. Še bolj pa bodo slovenski izvozniki tradicionalnih izdelkov pod pritiskom v primeru širitve Evropske unije na drugi krog kandidatki, v katerih je trenutna raven plač bistveno nižja kot v Sloveniji, v kolikor ne bodo pravočasno prestrukturirali svoje dejavnosti na izdelke višje dodane vrednosti in višjih cenovnih razredov.

Implikacije hitre oziroma odložene vključitve v Evropsko unijo

Uvod

Če hočemo dati celovit odgovor na vprašanje, kaj pomeni za Slovenijo hitra vključitev v Evropsko unijo, kaj pa odložena vključitev, je potrebno analizirati tako političnovarnostne razsežnosti kot ekonomske, pa vse do kulturnih oziroma psiholoških vidikov. Vsak od njih lahko pomembno vpliva na vključevanje. Skoraj nemogoče je ponderirati posamezne sklope. Lahko le potrdimo, da imajo v različnih časovnih obdobjih politični in varnostni ter ekonomski, kulturni in psihološki različno specifično težo.

Prvo vprašanje pri tem je: *ali sploh obstoja dilema* med hitro oziroma odloženo vključitvijo v Evropsko unijo? Ugotavljali smo že, da je Slovenija s svojo osamosvojitvijo izkoristila priložnost, ki se ji je ponudila, če rečem zelo ambiciozno, v zgodovini človeštva. Mnogi argumenti govorijo v prid tezi, da je to bila edinstvena priložnost, neuresničljiva nekaj prej ali pa kasneje.

Dejstvo je, da se v Evropi oblikujejo nove strukture, nova arhitektura, in izjemnega zgodovinskega pomena je *biti akter teh sprememb*. Hitra vključitev to omogoča, medtem ko odložena vključitev v EU lahko pomeni zamuditi vlak postati sokreator teh sprememb. Lahko zamudimo to zgodovinsko priložnost. Analogno temu se pri analizi implikacij takojšnje oziroma odložene vključitve v Evropsko unijo zastavlja vprašanje, ali tudi pri tem ne gre za zgodovinsko in neponovljivo priložnost? *Ali bodo vrata Evropske unije permanentno odprta* za nove članice? Obstajajo mnogi znaki, da bo zaradi nepredvidljivega razvoja v svetu, naraščajočih konfliktov tudi na mejah Evropske unije, vse večjega razkoraka v stopnjah razvoja in bogastvu med različnimi deželami ter težavami v zvezi s samo institucionalno konsolidacijo Evropske unije, le-ta po prvem ali drugem krogu širitve *priškrnila vrata* in bo nadaljnje vključevanje novih članic vse težje in težje. Želela se bo namreč konsolidirati in bo novim članicam morda ponujala drugačne oblike povezovanja, ne pa polnopravnega članstva. Če je takšna ocena točna, potem na politični ravni ne bi smelo biti dileme, pač pa stremeti vključiti se v Evropsko unijo sedaj, ko za to obstaja priložnost, in ne zamuditi tega zgodovinskega vlaka. Z drugimi besedami, gre bolj zato, kako se vključiti, da bi bili stroški vključitve čim nižji in koristi čim višje.

Ne glede na to, pa je potrebno analizirati potencialne implikacije hitre oziroma odložene vključitve v Evropsko unijo že zaradi javnosti oziroma volilcev, ki bi morali biti seznanjeni z implikacijami glavnih alternativ, glavnih stroškov in koristi posamezne rešitve. Obenem pa je potrebno razgrniti tudi stroške in koristi, če do vključitve v Evropsko unijo sploh ne bi prišlo, če bi Slovenija morala izbrati drugačno strategijo. Ena od realnih alternativ je globalizacija in študije so že pokazale, da so stroški *ali grožnje globalizacije na srednji rok višje* kot pa vključitev v Evropsko unijo (Svetličič, 1998). Pri analizi alternativ je potrebno upoštevati tudi dejstva, da mora majhno odprto gospodarstvo kot je Slovenija *de facto sprejeti večino direktiv* in standardov, ki jih uvaja EU, ker smo pač tako močno vpeti v gospodarstvo EU ne glede na naše članstvo ali nečlanstvo v tej integracijski skupini. Sprejemanje Acqui-ja tako dejansko ne pomeni veliko dodatnih obveznosti (stroškov).

Večino prilagajanj moramo namreč realizirati tudi *zaradi potreb tranzicije*, ne glede na članstvo v Evropski uniji.

V tem delu analize bom analiziral posamezne bistvene segmente in pri njih navajal pozitivne in negativne implikacije posameznih rešitev. Med temi segmenti so pomembni zlasti naslednji: političnovarnostne razsežnosti, kulturnopsihološke razsežnosti, znotraj gospodarstva pa konkurenčne oziroma nekonkurenčne panoge, kmetijstvo, banke, turizem, šolstvo, šport ter posamezni problemski sklopi kot so vključevanje v EMU, suverenost, turizem, šolstvo in znanost, zaposlovanje, okolje, šport, odnosi z Balkanom ter npr. razmerje med kratkoročnimi učinki, oblikovanje in preusmerjanje trgovine ter dolgoročnimi dinamičnimi učinki integracije.

Potrebno je razlikovati tudi med učinki na *velika in majhna podjetja*. Velika uživajo prednosti zgodnjega članstva, če so seveda konkurenčna, če pa niso, lahko še hitreje propadejo, ker imajo manjšo sposobnost hitrega prilagajanja na pogoje EU, so manj prilagodljiva in odzivna. Tudi za slovenske razmere velike firme, bi se v primeru hitrega članstva morale povezovati s tujimi partnerji ali kapitalsko (TNI) ali pa pogodbeno (strateške povezave, podpogodbništvo), kajti tendence združevanja in prevzemanja so pod pritiskom neusmiljene nujnosti zniževanja stroškov zaradi globalizacije tako močne, da se moramo tudi največje firme združevati, da bi s pomočjo doseganja ekonomij obsega zmanjšale stroške.

Hitro članstvo v EU pomeni za *majhna podjetja* ali propad ali pa prosperiteto. Vse je odvisno od njihove strategije in politike, od njihove sposobnosti najti ustrezne tržne niše na povečanem tržišču v EU. V kolikor so sposobne uveljaviti "luksus specializacije" na ozkem področju postati dobavitelj velikih evropskih firm, na področju npr. vmesnih proizvodov, in so sposobne hitrega prilagajanja proizvodnega programa in njegovo diverzifikacijo skladno z okusi potrošnikov, potem lahko takšne firme po hitri vključitvi v EU pridobijo na konkurenčnosti. Slabost pospešene vključitve v EU pa je, da v kolikor majhna podjetja ne izpolnjujejo teh kriterijev, lahko vključitev pomeni njihovo pospešeno propadanje.

Prednost hitrega članstva je tudi odpiranje *novih tržnih niš* za majhna podjetja, ki jih na omejenem slovenskem trgu niso bila sposobna niti videti. Na vsak način pa je potrebno za uspešno prosperiteto majhnih firm znatnejša pomoč države oziroma raznih asociacij, zbornice, ker majhne firme niso sposobne same nositi vseh stroškov seznanjanja oziroma vstopanja na tuja tržišča. Zato je racionalno, da se tovrstni transakcijski vstopni stroški porazdelijo na skupine podjetij oziroma se majhne firme razbremenijo dela teh stroškov.

Na učinke hitre oziroma odložene vključitve v EU vpliva tudi *sočasnost vstopa* vseh kandidatki ali pa njihovega posamičnega vključevanja. Če bi se vse kandidatke prvega kroga vključile sočasno bi to pomenilo večjo konkurenco cenejših proizvajalcev slovenskim na trgu EU na področju tradicionalnih izdelkov, čeprav ne gre za količinsko tako pomembne učinke, ker že pridruženo članstvo pomeni velik del uresničevanja takšnih učinkov (skoraj prost dostop na trg EU).

Veliko je tudi odvisno od tega, v kakšni smeri bo šel *razvoj EU*, ali v smeri *nadaljnje liberalizacije* odnosov z nečlanicami tudi na področju sedaj zaščitenih sektorjev (kmetijstvo, infrastruktura) ali pa bo Evropa počasna v liberalizaciji svoje

kmetijske politike. Zaključki urugvajskega kroga pogajanj predstavljajo splošni okvir nujne dinamike liberalizacije na področju kmetijstva, tekstila oziroma občutljivih izdelkov. Vendar pa obstaja nevarnost, da bi se pod pritiskom visokih stopenj *nezaposlenosti* in drugih težav nacionalnih ekonomij članic, ta proces odvijal počasneje. To pa bi lahko pomenilo na dolgi rok slabitev konkurenčnosti EU v primerjavi z drugimi regijami.

Pomembna okoliščina, ki bo odločilno vplivala na učinke hitre oziroma odložene včlanitve, je tempo *uveljavljanja Evra* kot svetovne rezervne valute in odnos med EU in ZDA na vseh področjih, zlasti na trgovinskem. V primeru zaostajanja tečaja Evra za dolarjem, se bo krepila konkurenčnost evropskega gospodarstva nasploh in s tem tudi možnost večjega izvoza Slovenije izven EU, torej v ZDA in azijske države. Močan Evro pomeni pod pritiskom cenenege uvoza velik pritisk na zniževanje stroškov proizvajalcev v EU in znižuje konkurenčnost izvoza izven EU.

Politično-varnostne razsežnosti

*Prednosti hitre vključitve:*⁵

- postaneš sokreator oblikovanja nove varnostne in politične arhitekture Evrope;
- okrepiš vzvode političnega odločanja na celotno politiko Evropske unije tudi na tistih področjih, na katerih kot majhna država niti sanjati ne bi mogel, da bi lahko, četudi skromno, prispeval k oblikovanju skupne Evropske politike;
- možnost širjenja vpliva zaradi znanja na posameznih področjih, tudi na tistih področjih, ki so sicer izven dometa majhnih držav (npr. poznavanje položaja na Balkanu, tranzicijske izkušnje, poznavanje jezikov na Balkanu...);
- zgodnja vključitev v EU nam daje t.i. dividende miru⁶, stabilnosti in politične transparentnosti. Slovenija kot še vedno težje prepoznana država, bi s članstvom v EU pridobila status "normalne" evropske države in bi ji že samo članstvo prihranilo mnoga sredstva, ki so oziroma bi bila sicer potrebna za ustvarjanje imidža in promocijo države; hitrejša evropeizacija slovenskega političnega prostora z vsemi pozitivnimi dolgoročnimi učinki;
- hitrejša in uspešnejša gospodarska preobrazba stabilizira tudi socialno politični razvoj, saj bo prispevala k zmanjšanju sedanje razvojne blokade strankokracije (Sočan, 1999);
- večja garancija za politično stabilnost in transparentnost političnega prostora zaradi integracije v evropske politične tokove;
- bistveno okrepitev varnosti zaradi vključevanja v evropske varnostne povezave;
- članstvo v EU lahko bistveno pospeši vključevanje v NATO;

⁵ Ker so *praviloma prednosti hitre vključitve zrcalna slika slabosti odložene vključitve in slabosti hitre vključitve prednosti odložene, se bom v tem sektorsko problemskem delu analize osredotočil le na prednosti in slabosti hitre vključitve. V drugem delu pa bom podal v zelo sumirani obliki prednosti in slabosti odložene vključitve.*

⁶ *Takšne dividende miru ne gre podcenjevati, saj se je npr. izraelska rast po sklenitvi mirovnega sporazuma s Palestinci leta 1994/95 takoj podvojila.*

- krepi se slovenska pogajalska pozicija zaradi kolektivne pogajalske pozicije Evropske unije do tretjih držav. Naši interesi lahko na posameznih segmentih postanejo interesi Evropske unije, ki imajo na ta način večjo možnost uveljavljanja v svetu. To je v pogojih strukturnih preoblikovanj v svetu izredno pomembno;
- lažje reševanje obmejnih in drugih problemov z npr., sosednjimi državami.

Slabosti hitre vključitve:

- nevarnost, da smo kot majhna država bolj izpostavljeni pritiskom drugih držav znotraj unije, ki s članstvom postanejo kolektivni pritisk EU;
- zaradi pomanjkanja izkušenj in poznavanja sistema odločanja v EU, je naš vpliv izpod realnega dometa majhne države;
- slovenski lokalni politični spori in (še) neizgrajen evropski profil političnih strank kvarijo ugled Slovenije v EU;
- koncentracija stroškov prilagajanja na kratko časovno obdobje predstavlja visok socialni strošek in odpira vrata za socialne (politične) konflikte;
- Pritisk na dvig plač slabi konkurenčnost.

Suverenost

Prednosti hitre vključitve:

- pridobimo suverenost na področjih, kjer kot majhna država sicer ne bi mogli vplivati (vpliv na politiko EU kot celote, na primer);
- s članstvom v različnih organih se naš vpliv dvigne iznad vpliva Slovenije kot nečlanice Evropske unije. Članstvo v EU nam tudi omogoča sooblikovanje režimov oziroma sistema mednarodnih ekonomskih odnosov, standardov in drugih pravil v mnogo večji meri kot pa je to primer, če ostanemo izven EU. To je zlasti pomembno v pogojih, ko vstopamo v nov krog multilateralnih trgovinskih pogajanj. Svoja stališča lahko namreč uveljavimo preko skupnih stališč EU, kakor tudi individualno kot partner v pogajanjih;
- večja zaščita pred nenadnimi šoki globalizacije iz dveh razlogov: prvič zato, ker postaneš sestavni del večje skupine držav in kolektivno reagiraš na nenadne udare, ki prihajajo iz svetovne ekonomije, in drugič, ker obstajajo skupni skladi, iz katerih se lahko črpa pomoč za preseganje takšnih asimetričnih šokov. Majhna in manj razvita gospodarstva bi imela prednost pri koriščenju sredstev iz takšnih skladov.

Slabosti hitre vključitve:

- izguba tradicionalno pojmovane suverenosti;
- slabitev naše bilateralne pogajalske pozicije, ker moramo za ceno hitre vključitve bolj popuščati; na drugi strani pa možnost vztrajanja na svojih vitalnih interesih in eventualna pridobitev olajšav, lahko pomeni odmik možnosti za včlanitev v čas, ko se vrata v EU lahko tudi zaprejo. Ocenjevati je torej treba slabosti erozije

- pogajalske pozicije in eventualno izgubo možnosti za članstvo z vrednostjo "olajšav", ki bi jih z dolgotrajnejšimi pogajanji pridobili;
- v primeru multilateralnih pogajanj moraš najprej pristati na kompromise znotraj EU, zatem še na multilateralni ravni, kar lahko okrni uresničevanje nacionalnih interesov (možnost individualnih pogajanj oziroma uveljavljanja svojih stališč manjša).

Psihološko-kulturološki vidiki

Prednosti hitre vključitve:

- Slovenci postanemo evropski državljani;
- odpadejo ovire pri notranjem prehajanju meja v EU, dosežemo ugodnejši tretman pri prehajanju meja tudi drugih držav;
- dvig nacionalne samozavesti, ker postanemo državljani EU;
- lažja predstavitev slovenske kulture v okviru evropske subregije.

Slabosti hitre vključitve:

- "konflikti" na zunanjih mejah EU zaradi poostrelega nadzora, ker Slovenija postane zunanja meja EU (zlasti občutljivo v odnosu do bivših jugoslovanskih republik);
- visoki stroški vzpostavljanja zunanjih meja EU se razporedijo na kratek čas (visoko socialno breme, če EU ne sofinancira teh stroškov); posledica: navdušenje nad članstvom slabi.

Splošni učinki na gospodarstvo

Prednosti hitre vključitve:

- dvig blaginje zaradi pozitivnih neto učinkov integriranja v EU;
- povečan izvoz v EU, (učinki oblikovanja trgovine presegajo učinke preusmerjanja trgovine);
- dvig učinkovitosti, doseganje ekonomij obsega ter koristi od večje specializacije bodo pospešile rast;
- hitra vzpostavitev nove gospodarske strukture prilagojene novemu mestu majhnega slovenskega gospodarstva v veliki ekonomiji EU. Tako bomo končno presegli še vztrajajoče ostanke uvozno substitutivne strukture velikega vseobsegajočega gospodarstva, ki je eden od poglobitnih podedovanih slabosti slovenske ekonomije. Na ta način bi ustvarjali ekonomije obsega in uveljavljali prednosti specializacije;
- hitrejša realizacija dolgoročnih dinamičnih učinkov integracije pospeši rast in produktivnost, omogoči boljši dostop do dosežkov znanstvenoraziskovalnega dela v Evropi, da impulz domačemu znanstvenoraziskovalnemu delu (inovativnosti) zaradi povečane konkurence;
- hitrejša tehnološko posodabljanje gospodarstva;

- padec cen (večja konkurenca zaradi odprave zaščite) dvigne konkurenčnost proizvajalcev;
- zaradi odprave zaščite in subvencij, se pospeši preobrazba gospodarstva;
- več tujih TNI kot instrument, ki prinaša dinamične učinke in s tem pozitiven vpliv na hitrejšo krepitev konkurenčnosti domačih podjetij;
- porasle bodo TNI, kar je dober znak, da je država stabilna, to pa ima za posledico cenejši dostop do kapitala (boljša kreditna sposobnost) zaradi še boljših ocen tveganosti;
- boljši rating pri ocenah tveganj je za Slovenijo kot mlado državo, ki jo pogosto zamenjujejo z drugimi državami, jo povezujejo z Balkanom ali z bivšo Sovjetsko zvezo, izrednega pomena. Nasploh velja, da bo v prihodnje porasel pomen tovrstnih komercialnih ocen položaja v posameznih državah, zaradi vse večjih nihanj in nestabilnosti na svetovnem trgu; cenejši denar pomeni bistveni vzvod za krepitev konkurenčnosti. Če ima država oznako, da je visoko tvegana, se plačuje visoka ekstra premija, ki je lahko tudi petkrat višja, kot pa če država ni označena za tvegano. Bistvena posledica višje tveganosti je manj (tujih) investicij;
- zmanjšanje realnih transakcijskih stroškov (transportnih, komunikacijskih, mejne formalnosti, enotnejši standardi in dokumenti...);
- hitrejša preobrazba javnega sektorja;
- hitrejši razvoj že konkurenčnih panog, porast njihovega izvoza in zaposlovanja;
- boljša alokacija resursov in s tem krepitev konkurenčnosti;
- čimprejšnje članstvo pomeni tudi hitrejše doseganje aglomeracijskih učinkov vključevanja v najdinamičnejše pole rasti v Evropi in s tem dvig konkurenčnosti nacionalnega gospodarstva.

Slabosti hitre vključitve:

- relativno zaostajanje trgovine z nečlanicami Evropske unije, kar je lahko slabo za tehnološko preobrazbo slovenske ekonomije na vseh tistih področjih, kjer evropske firme zaostajajo za konkurenco v ZDA in na Japonskem. Vendar pa se temu lahko izognemo z zavestno dolgoročno naravnano strategijo, globalnejšo diverzifikacijo MEO vzporedno z vključevanjem v EU, globalizacijo, intenzifikacijo ekonomskih stikov tudi z nečlanicami, zlasti s tehnološkimi voditelji (ZDA, Japonska pa tudi drugimi azijskimi državami);
- Acqui ni optimalen sistemski okvir za države v tranziciji, saj je odraz interesov držav na višji stopnji razvoja;
- nepripravljenost na povečan uvoz privede tudi do zapiranja tistih dejavnosti, ki bi, če bi imele čas za prilagajanje, lahko postale konkurenčne; to je velik problem, saj je skoraj polovica slovenskega gospodarstva v težkem finančnem in tehnološko inovacijskem stanju (Sočan, 1999);
- zaradi nepripravljenosti slovenskih firm, imajo tuje firme več koristi od odpiranja trgov;
- tehnološko zaostajanje vpliva na zadrževanje obstoječe gospodarske strukture; prevlada dejavnosti nizkih dodanih vrednosti;
- TNI lahko nadomeščajo dejavnosti domačih podjetij tudi tam, kjer bi te imele možnost obstoja, če bi imele več časa preobraziti se;

- še neprivatizirani javni sektor pride v tuje roke (ekonomsko to lahko krepi konkurenčnost).

Konkurenčne panoge

Prednosti hitre vključitve:

- hitrejša rast konkurenčnih panog, boljši dostop njihovih izdelkov na trg EU;
- spodbuda R&R oziroma inovacijam, hitrejšemu tehnološkemu posodabljanju in s tem dvigovanju konkurenčnosti;
- več TNI in strateških povezav ter večje možnosti naših investicij znotraj EU in s tem dvig konkurenčnosti.

Slabosti hitre vključitve:

- v primeru, da so panoge sicer v pogojih nepopolne liberalizacije konkurenčne, pa vendarle tehnološko zaostajajo za konkurenco v EU ali v svetu nasploh, lahko hitro članstvo v EU pomeni slabitev njihovega konkurenčnega položaja.

Nekonkurenčne panoge

54

Prednosti hitre vključitve:

- hitrejša sanacija nekonkurenčnih branž skladno z evropskimi vzori v povezavi z regionalnim razvojem;
- hitrejša makro in mikro preobrazba pod vplivom liberalizacije in močnejše tuje konkurence. Možnost uporabe TNI z namenom njihovega prestrukturiranja, v kolikor tuji partnerji ugotovijo dinamično možnost preživetja takšnih podjetij;
- prevzete Skupne carinske tarife EU zagotavlja zaščito posameznim občutljivim proizvodom in omogoča uporabo zgrajenega sistema necarinske zaščite, ki zagotavlja izenačevanje pogojev domačim proizvajalcem nasproti uvoznikom iz tretjih držav; jih dodatno štiti;
- možnost sklepanja strateških povezav s tujimi partnerji in na ta način olajšana tehnološka preobrazba (boljši dostop do R&R) in prehajanje iz nekonkurenčnosti v konkurenčnost;
- dobimo podporo iz EU za prestrukturiranje teh dejavnosti.

Slabosti hitre vključitve:

- hitrejše propadanje nekonkurenčnih panog;
- izgubimo možnost subvencioniranja teh dejavnosti s ciljem preseganja njihove nekonkurenčnosti.

Bančništvo in finance⁷

Prednosti hitre vključitve:

- liberalizacija kapitalskih tokov, ki jo vpostavljammo dejansko že pred polnopravnim članstvom, vendar jo tako s članstvom v celoti percipirajo tudi tujci, krepi konkurenčnost domačega gospodarstva zaradi cenejšega dostopa do kapitala. Dvig produktivnosti bank omogoča cenejše bančne storitve. Diverzificirajo in hitreje se razvijajo finančne storitve, boljši je dostop do finančnih virov, diverzificirajo se portfelji. Večji priliv TNI, ker jih spremljajo njihove banke;
- hitrejše in strankam prijaznejše bančne storitve;
- članstvo pomeni svobodno ustanavljanje tudi podružnic bank, zavarovalnic, borzno posredniških družb in vzajemnih skladov iz EU držav (brez dovoljenja Banke Slovenije), kar še dodatno krepi konkurenco, ki je že itak močna, ker imajo tuje banke tako ali tako možnost prekomejnega opravljanja storitev v Sloveniji brez prisotnosti na slovenskem trgu. Vse to zniža stroške kreditov;
- pod pritiskom liberalizacije tega sektorja, se pospeši proces konsolidacije domačih finančnih ustanov, združevanja domačih bank in zavarovalnic ter njihovo povezovanje s tujimi bankami in s tem krepi njihova konkurenčnost;
- članstvo v EU daje dežnik, ki banke kolektivno ščiti pred velikimi špekulativnimi udari bolj kot pa je to primer, če naše banke ostanejo prosti strelci;
- porast produktivnosti bančništva;
- prilivi iz skladov EU so večji kot pa je predpristopna pomoč.

Slabosti hitre vključitve:

- propad manjših nekonkurenčnih slovenskih bank, zaradi njihovega prepočasnega prilagajanja (ni zunanjega pritiska), ali pa njihov prevzem s strani večjih konkurenčnejših domačih in tujih bank;
- nevarnost prevelikega tujega lastništva v slovenskem bančnem prostoru, ker tudi največje slovenske banke ne bi bile sposobne najuspešneje tekmovati z velikimi transnacionalnimi bankami (nacionalistični, vendar ozko ekonomsko gledano, šibek argument, ker če to pomeni dražje kredite tudi slabi konkurenčnost slovenskega gospodarstva in znižuje blaginjo);
- povečanje izdatkov državnega proračuna zaradi prispevkov v proračun EU;
- finančni prilivi iz skladov EU bodo manjši od naših prispevkov v proračun EU, ker še nismo sposobni za kvalitetno pripravo projektne dokumentacije in nimamo zadosti domačega sofinanciranja.

⁷ V tem delu upoštevamo tako učinke na samo bančništvo kot posredne učinke tega sektorja na realno gospodarstvo. Ni nujno, da so učinki na banke ali finance in na realni sektor enaki; lahko so ugodni za ene in neugodni za druge. V celovitem ocenjevanju je potrebno presojati celoto in dinamični pomen učinkov na gospodarstvo v celoti in ne le z ozkega finančnega vidika.

Evropska monetarna unija in Evro

Prednosti hitre vključitve:

- po določilih Acquisa je zahtevano dvoletno predhodno sodelovanje v ERM oziroma ERM2. To pomeni, da bi s članstvom v EU npr. leta 2004 lahko računali na vstop v EMU šele l. 2007. Po drugi varianti pa šele okoli leta 2013. EMU pomeni širšo obliko integracije, več kot le vključitev v EVRO (npr. liberalizacije tokov kapitala, neodvisnost centralne banke itd.). EU je že od 1. 1. 1999 v fazi EMU in nove članice, ki bodo vstopile v EU, bodo že od začetka sodelovale v EMU, ne pa še v Euro območju. Imele bodo derogacijo. Euro bodo sprejele kasneje;
- hitrejša monetarna in finančna stabilnost, stabilnost cen, znižanje obrestnih mer in stabilizacija proračuna;
- skupna valuta pomeni nižje transakcijske stroške ter s tem dvig konkurenčnosti slovenskega gospodarstva;
- TNI bodo rasle hitreje v EMU/Evro deželah;
- hitrejše doseganje stabilnosti cen, zmanjšanje inflacije;
- zgodnja aplikacija Pakta stabilnosti in rasti pomeni hitrejšo stabilizacijo oz. zmanjšanje deleža proračuna in javne porabe v BDP.

Slabosti hitre vključitve:

- izguba monetarne suverenosti, toda velja, da ne moreš biti popolnoma monetarno suveren in skušati koristiti vse prednosti globalizacije. Drugače povedano, ne moreš ostati nedolžen, če želiš seks;
- tečaj preneha biti instrument strukturnega prilagajanja;
- premalo časa za izvedbo zahtevanih strukturnih reform in doseganje predpisane makroekonomske stabilnosti na zdravi in trajni osnovi, ki se končno pokaže v doseganju vseh maastrichtskih konvergenčnih kriterijev;
- odložena vključitev v EU bi Sloveniji dala več časa, da "v miru izpolni maastrichtske kriterije";
- razlik na področju liberalizacije pretoka kapitala med takojšnjim in odloženim članstvom tako rekoč ni, saj že pridružitveni sporazum predvideva liberalizacijo tudi kapitalskih pretokov po preteku prehodnega obdobja;
- v primeru nečlanstva v EU in lastne tečajne politike se konkurenčnost slovenskega gospodarstva lahko krepi, če tečaj Evra raste hitreje kot pa tečaj tolarja.

Odnosi z bivšimi jugoslovanskimi republikami

Prednosti hitre vključitve:

- višja konkurenčna sposobnost naših podjetij na teh trgih v primerjavi z evropskimi in drugimi firmami, v kolikor ohranimo pravico do prostotrgovinskih spo-

razumov⁸. Če pa jih ne moremo ohraniti (realnejše pričakovanje), obstaja verjetnost, da bo Evropska unija sklenila tovrstne sporazume s temi državami. V tem primeru se naša prednost v primerjavi z drugimi evropskimi firmami formalno izniči, del pa jo vseeno dejansko še ostane zaradi boljšega poznavanja in tradicionalnega sodelovanja s tem trgov;

- zaradi poznavanja teh trgov so večje možnosti za podpogodbeniške odnose z velikimi evropskimi firmami, ki bi se vključevale v obnovo tega, od vojne porušenega področja.

Slabosti hitre vključitve:

- odprava prostotrgovinskih sporazumov;
- poslabšala bi se relativna konkurenčna sposobnost naših podjetij v primeru, da EU sklene preferencialne sporazume oziroma prostotrgovinske sporazume s temi državami, kar je realno pričakovati;
- visoki stroški vzpostavljanja zunanjih meja EU;
- negativne "psihološke" implikacije oteženega vstopa teh državljanov, slabi "preferenčne" možnosti poslovanja na teh trgih.

Telekomunikacije

Prednosti hitre vključitve:

- spodbuda razvoju strategije razvoja telekomunikacij v Sloveniji in s tem ustvarjanje predpogojev za sodelovanje z vrhunskimi tujimi partnerji;
- globalizacija poslovanja na tem področju (ekonomije obsega na trgu EU, velikost podjetij se temu prilagodi);
- hitrejša tehnološka in organizacijska modernizacija tega sektorja (to je sploh predpogoj za obstoj) in s tem dvig konkurenčnosti gospodarstva;
- modernizacija telekomunikacij pomeni zniževanje stroškov poslovanja in je infrastrukturni predpogoj, ki omogoča hitro prilagajanje zunanjim tendencam in odzivanje na te tendence. Hitro članstvo vse to omogoča;
- domače firme na tem področju se hitreje združujejo in s tem nižajo stroške in krepijo konkurenčnost gospodarstva, čeprav je malo verjetno, da se je moč na tem področju izogniti intenzivnemu sodelovanju s tujimi podjetji. Ekonomije obsega so pri telekomunikacijah pač izjemnega pomena in prevladujejo velike firme.

Slabosti hitre vključitve:

- domača telekomunikacijska podjetja se tako ali drugače povežejo s tujimi partnerji; zelo verjeten je njihov prevzem s strani tujcev, ker se nepripravljena hitro soočijo z močno tujo konkurenco;

⁸ J.P. Damijan je izračunal, da bi izguba prednosti, ki so jo slovenski izvozniki pridobili s sklenitvijo prostotrgovinskega sporazuma, znašali za industrijo kot celoto 0,6% BDP (Damijan J., 1999) oziroma, če skušamo to kvantificirati, nekaj manj kot 120 milijonov dolarjev. To pomeni, da bi morale koristi od hitre vključitve, če bi izgubili te prednosti, preseči izgubo teh koristi.

- nepripravljenost za izkoriščanje priložnosti, ki jih nudi odpiranje teh trgov;
- ohranjanje domačih nekonkurenčnih firm na tem področju bi lahko imelo na dolgi rok, če bi to pomenilo monopolizacijo, negativne posledice za konkurenčnost ostalih delov gospodarstva.

Transport

Prednosti hitre vključitve:

- hitrejša obnova in modernizacija transportnih povezav z EU (večji priliv sredstev iz EU);
- Luka Koper dobi status EU luke, poveča promet, lažje privablja tuja vlaganja in na podlagi večje konkurenčnosti hitreje povečuje obseg dela ter s tem prinaša večje koristi za domače gospodarstvo;
- poveča se promet na vseh prometnicah in s tem finančni priliv iz tega naslova;
- poveča se promet komercialnih letal na slovenskih letališčih;
- domači letalski prevoznik se integrira z večjim(i) evropskim(i) prevoznik(i);
- priložnost za ustanovitev evropske ladjarske družbe (linijske ali za ferry prevoze) v Sloveniji, za katero SPP ni zainteresirana;
- vključevanje tujcev v prevoz v mestih (javni prevoz, garažne hiše)
- hitrejši sprejem vseh okoljevarstvenih in prostorskih norm EU v prometu.

Slabosti hitre vključitve:

- poveča se konkurenca, zlasti v mednarodnih prevozih, ogroženi so domači še ne dovolj usposobljeni prevozniki (zlasti cestne kamionske prevozniške družbe);
- tuja prevozniška podjetja lahko prevzemajo tržne deleže domačim na slovenskem trgu (kabotaža),
- konkurenca tujih operaterjev na slovenskih železniških progah, zlasti tranzitnih (Koper) in oprtnih prevozih;
- položaj domačega letalskega prevoznika ogroža velik pristisk tujih letalskih prevoznikov (povezave verjetno neizogiben predpogoj za obstoj);
- Luka Koper bo bolj odvisna od politike Luke Trst;
- večja odprtost za vlaganja v konkurenčne projekte;
- določila skupne EU transportne politike bodo omejila možnost netržnega financiranja Luke Koper;
- ogrožen položaj domačih špediterjev in agentov (odpade njihova provizija za posle z EU);
- zaradi povečanega prometa večje onesnaževanje okolja, če se ne preusmeri večine tovornjakov s cest na vlake.

Kmetijstvo in živilska industrija

Prednosti hitre vključitve:

- hitrejša preobrazba kmetijstva skladno z evropsko kmetijsko politiko; bolj si-

- stematska in učinkovitejša kmetijska politika, ki razpolaga z več proračunskimi sredstvi in preglednimi ter prepoznavnimi mehanizmi ukrepanja skupne kmetijske politike (SKP);
- ob vstopu po pogojih danih z AGENDO 2000, povečanje skupnega proračuna za kmetijstvo do 250% (odvisno od sprememb politike do pristopa in posebne obravnave novih kandidatk), ob agregatno primerljivi ravni kmetijskih cen to pomeni povečanje dohodka za kmetijstvo kot panogo;
 - odpiranje trga za konkurenčne panoge agroživilstva;
 - večji poudarek in možnosti razvoja podeželja in kmetijsko okoljskim ukrepom, ki v večji meri ohranjajo nekatere, družbeno zaželenosti slovenskega podeželja;
 - boljša pogajalska pozicija Slovenije v globalizaciji mednarodne trgovine (CEFTA, WTO);
 - predvidena pomoč SKP je višja od predpristopne pomoči.

Slabosti hitre vključitve:

- odsotnost strategije razvoja bio programov ter povezave kmetijstva s turizmom ovira modernizacijo kmetijstva znotraj EU;
- prenos suverenosti v kmetijski politike na skupne organe EU, kar pomeni v precejšnjih primerih tudi izrazito povečanje administrativnih postopkov in stroškov ter prevzem tudi nekaterih za slovensko kmetijstvo iracionalnih ukrepov (proizvodne kvote, program prahe);
- napovedana diskriminacija kandidatk pri prevzemu direktnih plačil ter izguba proračunskih prilivov lahko vzame veliko prednosti pristopa, agro-živilstvo je lahko celo neto-plačnik v bruseljsko blagajno;
- soočenje s konkurenco na skupnem trgu bo večini podjetij živilskopredelovalne industrije povzročalo precejšnje težave, dodatni stroški zaradi prevzema veterinarske zakonodaje, zelo težko bo ohranjevati sedanjo raven agro-živilske proizvodnje;
- premalo časa za preobrazbo kmetijstva in živilske industrije;
- SKP se liberalizira in racionalizira, bogatejše in kmetijsko učinkovitejše države bodo imele večje ugodnosti kot revnejše in kmetijsko manj razvite;
- nove članice bi lahko bile diskriminirane pri SKP.

Šolstvo in znanost

Prednosti hitre vključitve:

- medsebojno priznavanje diplom in s tem boljše zaposlitvene možnosti visoko kvalificiranega kadra iz Slovenije v EU. Na ta način bi se na kratek rok slabila⁹, na dolgi pa krepila konkurenčnost slovenskega gospodarstva, ker bi se ti strokovnjaki po delu v Evropski uniji lahko vračali in svoje znanje uveljavljali v slovenskem gospodarstvu;

⁹ Slovenski vrhunski strokovnjaki bi tako še lažje delali za tuje firme ali pa odhajali v tujino.

- še intenzivnejše vključevanje slovenskih študentov na evropske univerze in s tem krepitev konkurenčnosti slovenskega gospodarstva na dolgi rok;
- konkurenčni pritisk na slovenski šolski sistem, zlasti univerze, bi prispeval k modernizaciji in izboljšanju teh programov in s tem konkurenčnosti gospodarstva na dolgi rok;
- skupno izoblikovanje novih študijskih programov in s tem večje možnosti izobraževanja in usposabljanja tudi na tistih področjih, ki v Sloveniji kadrovske niso v celoti razvita;
- večje možnosti sodelovanja v EU izobraževalnih projektih;
- sodelovanje v tematskih mrežah;
- oblikovanje specializiranih izobraževalnih centrov;
- več možnosti za sodelovanja v skupnih EU R&R projektih in s tem boljši dostop do tujega/EU znanja;
- uspešnejše vključevanje v EU INDOK mreže in baze podatkov in s tem dvig kakovosti informacijskega in raziskovalnega dela;
- intenziviranje konkurence tudi na področju znanosti pospešuje dvig kakovosti lastnega raziskovalnega dela.

Slabosti hitre vključitve:

- zaradi slabših domačih programov, se bo vse več študentov odločalo za šolanje v drugih evropskih državah. Ob pričakovanem upadanju vpisa na dolgi rok, bi se s tem zmanjšalo število študentov na naših univerzah;
- medsebojno priznavanje diplom in študijskih obdobij bo mogoče le na podlagi bilateralnih sporazumov, kar bo zaviralo mobilnost učiteljev in študentov (na dolgi rok se lahko tak sistem odpravi), otežkočeno črpanje sredstev za doizobraževanje že zaposlenih in oblikovanje novih programov glede na potrebe trga delovne sile in gospodarskega razvoja;
- zaradi znanstvenega (in managerskega) zaostanka nismo sposobni izkoristiti prednosti članstva (črpati sredstev iz fondov EU);
- propadanje domačih (nekonkurenčnih) izobraževalnih in raziskovalnih programov;
- članarine v programih EU (na primer 5. Program) ne bomo mogli pravočasno začeti izkoriščati, ker smo premalo usposobljeni za pripravo ustreznih projektov, imamo premalo časa da se na to pripravimo.

Turizem

Prednosti hitre vključitve:

- odprava vseh ovir bi imela za posledico povečanje priliva turistov. Temu bi pripomogla tudi večja prepoznavnost Slovenije kot članice Evropske unije in prepričanje, da gre za drugim članicam primerljivo državo in sistem v tej državi;
- neto priliv od turizma bi se lahko povečal le, če bi povečana prepoznavnost Slovenije kompenzirala negativne učinke ukinjanja prostocarinskih prodajaln in če bi se hitro povečala tudi kakovost turistične ponudbe (manj verjetno);

- članstvo v EU bi odpravilo mnoge psihološke zadržke, ki ovirajo odločitve turistov za letovanje v Sloveniji, ki temeljijo na premajhni poznavnosti Slovenije, povezovanju Slovenije z vojno na Balkanu kot bivšega dela Jugoslavije;
- povečana konkurenčnost zaradi boljšega imagea in konkurenčnejše proizvodnje in trženja (integracije na področju informatike, centralnih rezervacijskih sistemov in boljšega dostopa do slovenskih turističnih proizvodov, nižjih stroškov inputov organizatorjev potovanj);
- nižji transakcijski stroški zaradi prevzema Evra (transparentnost cen, poenostavljeno plačevanje za tuje goste);
- prenos evropskih potovalnih navad in vzorcev in s tem povečana intenzivnost potovanj slovenskega prebivalstva.

Slabosti hitre vključitve:

- zgodnje članstvo bi pomenilo tudi večji odliv slovenskih turistov na letovanja v Evropi tako zaradi odpravljanja ovir in lažjega prehajanja preko meje, kakor tudi zaradi večje agresivnosti in ponudbe tujih turističnih organizacij na našem trgu;
- zmanjšan priliv od turizma zaradi ukinjanja prostocarinskih prodajaln in verjetno tudi manjšega priliva na področju igralništva;
- naša turistična podjetja bi imela večjo konkurenco v tujih kompanijah, kar bi lahko privedlo do propadanja majhnih turističnih organizacij in s tem izgube delovnih mest (nekaj bi jih zaposlile tuje turistične organizacije?). Na dolgi rok pa bi zgodnje članstvo pomenilo pritisk v smeri združevanja domačih turističnih organizacij pri dviganju konkurenčnosti in uspešnejšem tekmovanju pri soočanju s tujo konkurenco;
- stroški in izgube iz naslova pospešenega prevzema Evra (izguba provizij, relativno visoki stroški prilagajanja v majhnih podjetjih, dvojne cene dokler ne pridemo na Evro);
- povečan odliv kvalificiranih kadrov iz Slovenije v druge države;
- stroški zgodnjega članstva so samo deloma EU specifični. Majhno odprto gospodarstvo bi se moralo tako ali tako intenzivno vpeti v globalne turistične tokove, torej bi moralo biti odprto. Potencialni negativni učinki bi se tako izkazali v vsakem primeru, tudi če zavestno odlašamo s članstvom v EU.

Zaposlovanje in socialni vidiki

Prednosti hitre vključitve:

- medsebojno priznavanje diplom in poklicnih kvalifikacij omogoča večje zaposlitvene možnosti;
- enakopravno kandidiranje slovenskih državljanov za prosta delovna mesta v EU;
- več delovnih mest za konkurenčne panoge, ker se jim bi še bolj odprlo tržišče EU in ker bi firme morale pod pritiskom konkurence več vlagati v razvoj lastnih izdelkov in storitev in s tem krepiti svojo konkurenčnost;
- več zaposlitvenih možnosti v tujini, tako v režiji tujih podjetij kot v režiji lastnih vse bolj internacionaliziranih podjetij znotraj tržišča Evropske unije;

- črpanje sredstev Evropskega socialnega sklada (in drugih, ki podpirajo razvoj človeških virov in zaposlovanje ter doizobraževanje in oblikovanje novih programov);
- dolgoročni pozitivni učinki izobraževanja ob delu pod vplivom večje izpostavljenosti evropski konkurenci;
- poveča se fleksibilnost trga dela in s tem ustvarja pritisk na znižanje stroškov dela.

Slabosti hitre vključitve:

- zmanjšanje števila delovnih mest za nekonkurenčne dejavnosti. Res pa je, da bi se to zgodilo tudi v primeru alternativnega globalizacijskega scenarija, ki predvideva unilateralno liberalizacijo vseh ekonomskih odnosov s tujino. Število delovnih mest bi se v tej alternativni zmanjšalo še bistveno bolj kot pa v primeru članstva v Evropski uniji. Poleg tega pa bi se odpovedali prednostim članstva, to je možnosti financiranja izgube delovnih mest, financiranja programov do- ali preizobraževanja in drugih ugodnosti skupne zaposlitvene politike EU;
- krepitev socialne diferenciacije;
- uveljavitev Magrebškega sporazuma bo vplivala na dotok cenene delovne sile.

Okolje

Prednosti hitre vključitve:

- hitrejšje prilagajanje EU okoljevarstvenim predpisom in standardom;
- hitrejšje sprejemanje EU standardov na tem področju bi ugodno vplivalo na prestrukturiranje domače industrije v smeri hitrejšega in popolnejšega uveljavljanja okoljevarstvenih standardov, s tem bi se izognili kasnejšim stroškom odpravljanja škode vzdrževanja industrije, ki onesnažuje okolje;
- hitrejšje uvajanje okolju prijaznejše tehnologije;
- kot članica EU bi dobivali iz skladov EU znatno pomoč pri uveljavljanju zahtevnejših okoljevarstvenih standardov. V primeru nečlanstva bi morali takšne stroške nositi sami;
- sofinanciranje preobrazbe okolju prijaznejše proizvodnje iz virov EU;
- povečajo se možnosti za uveljavljanje strategije trajnostnega razvoja.

Slabosti hitre vključitve:

- visoki stroški uvajanja moderne, okolju prijazne tehnologije oziroma dražitev proizvodnje zaradi uveljavljanja zahtevnejših okoljevarstvenih standardov. Vendar so to stroški le na kratek in srednji rok, medtem ko so na dolgi rok koristi višje od eventualnih stroškov odpravljanja posledic onesnaževanja okolja;
- nepripravljenost uvesti okolju prijaznejše tehnologije in proizvodov ogrozi konkurenčnost naših proizvajalcev;
- pritiski na višanje davkov oziroma zviševanje proizvodnih stroškov podjetij in s tem zniževanje konkurenčnosti in povečanje možnosti propadanja le-teh

(neplačevanje ustreznih taks za onesnaževanje je dejansko prikrito subvencioniranje podjetij s strani države na škodo okolja in s tem vseh potrošnikov).

Kultura in šport

Prednosti hitre vključitve:

- slovenski kulturi se s članstvom na stežaj odpirajo vrata v evropske kulturne ustanove, razstave, festivale itd.;
- pospešuje se evropeizacija slovenske kulture in s tem njen razvoj;
- slovenski jezik postane eden od jezikov, ki bi se uporabljali in prevajali v Evropski uniji v službenih dokumentih. Brez članstva se to nikoli ne bi zgodilo;
- večje možnosti objavljanja slovenskih del v članicah zaradi skupnih kulturnih programov in zaradi večje razpoznavnosti Slovenije v EU in v svetu nasploh;
- finančna pomoč za razvoj slovenske kulture in jezika iz fondov EU;
- še intenzivnejše vključevanje v športne programe, lige, na ravni Evrope;
- "rating" naših klubov bi se s članstvom v Evropski uniji gotovo dvignil (če ne zaradi drugega, zaradi psiholoških učinkov članstva);
- večje možnosti, da naši športni funkcionarji pridejo v vodilne organe evropskih športnih zvez in mednarodnih organizacij. S tem se tudi krepijo možnosti uveljavljanja slovenskega športa v svetu, kar bi imelo pozitivne učinke na slovensko vidnost v svetovnem športu.

Slabosti hitre vključitve:

- nevarnost izgubljanja samoniklosti slovenske kulture zaradi utapljanja v evropsko kulturo, zlasti na področjih, kjer kulturno zaostajamo za Evropo;
- povečan "uvoz" evropske kulture ogroža slovensko, ker smo se prehitro odprli;
- evropeizacija slovenske kulture v smislu izgubljanja njene samoniklosti. Vendar bi do vseh teh slabosti prihajalo tudi v primeru nečlanstva v EU zaradi globalizacijskih tendenc;
- vse več naših športnikov odhaja v druge klube EU. Vendar pa bi se to dogajalo tako ali tako, ne glede na članstvo v Evropski uniji, le da v malo manjšem obsegu;
- prehitro odpiranje lahko v primerih, ko pri posameznih športih bistveno zaostajamo, zavre razvoj le-teh, ker bi se klubi krepili z uvozom več igralcev kot pa bi bil to primer, če ne bi bili člani Evropske unije.

Prednosti in slabosti odloženega članstva¹⁰

Prednosti odloženega članstva :

- več časa za strukturno in sistemsko-organizacijsko prilagajanje in krepitev sposobnosti za konkurenčen spopad z EU konkurenco;

¹⁰ V tem poglavju praviloma ne navajam posebej prednosti ter slabosti po sektorjih oziroma problemih, ker menim, da zaradi pogostega ponavljanja, bolj sumarna analiza zadostuje. Slabosti hitre vključitve so namreč prednosti odloženega članstva.

- več časa za tehnološko posodobljanje;
- pridobivanje časa za preoblikovanje domačih bank in podjetij, njihovo združevanje in usposabljanje za spopad s konkurenco;
- večja možnost, da domača podjetja ostanejo v slovenskih rokah, kar pa lahko pomeni, da postane gospodarstvo nekonkurenčno na dolgi rok;
- možnost vztrajati na svojih vitalnih interesih in s tem krepiti svojo pogajalsko pozicijo in eventualno pridobiti olajšave, ki jih pri hitrem scenariju ne bi dobili. Obstaja pa nevarnost, da vztrajanje lahko pomeni odmik možnosti za včlanitev v čas, ko se vrata v EU lahko tudi zaprejo. Ocenjevati je torej treba slabosti erozije pogajalske pozicije na eni strani in eventualno izgubo možnosti za članstvo na drugi strani v primerjavi z vrednostjo "olajšav", ki bi jih z dolgotrajnejšimi pogajaji pridobili;
- prednost odloženega članstva je zadrževanje monetarne suverenosti za daljše obdobje in s tem možnost uporabe tečaja kot instrumenta strukturnega prilaganja, kar je v času tranzicije zelo pomembno;
- pričakovan neto pozitiven učinek med pozitivnim učinkom odprave valutnih nihanj na blaginjo ter negativnim učinkom na blaginjo kot posledico izgube tečajne politike kot instrumenta ekonomske politike;
- potencialno na razpolago več instrumentov za prestrukturiranje podjetij;
- daljše obdobje za prilagoditev proizvodnje okoljevarstvenim standardom;
- daljše obdobje za uspešno izvajanje sprejete zakonodaje v praksi;
- daljše obdobje za preusmeritev industrijske politike;
- daljše obdobje za pripravo na izdelavo projektne dokumentacije in preusmeritev državnega subvencioniranja v sofinanciranje izbranih projektov.

Slabosti odloženega članstva:

- odpovedujemo se možnosti sooblikovanja evropske varnostne, politične in ekonomske strukture;
- erozija vpliva majhne države, ki ostane izven dominantne EU kot političnega in ekonomskega akterja v Evropi;
- nujne spremembe, ki jih je potrebno opraviti ne zaradi vključevanja v EU, pač pa zaradi zahtev tranzicije v uspešno gospodarstvo se upočasnijo;
- več politične nestabilnosti in kasnejša harmonizacija z evropskimi demokratičnimi vzorci;
- počasnejše vključevanje v NATO;
- šibkejša pogajalska pozicija v pogajanjih za spremembo svetovnega trgovskega sistema, ker nimamo kolektivne podpore EU;
- višji stroški in s tem slabitev konkurenčnosti nacionalne ekonomije, kar ovira hitrejšo prilagajanje in krni možnosti za uspešno odzivanje na tendence v svetu;
- manj tuje konkurence pomeni večjo možnost za ohranjanje domačih monopolov;
- počasnejše reševanje obmejnih in drugih problemov;
- verjetnost, da podjetja zmanjšajo prizadevanja za ustrezno prestrukturiranje, se lahko zveča in s tem odlaga preseganje tehnološkega zaostajanja;

- popolno odprtje velikega trga EU se odmakne v prihodnost; s tem se odpovedujemo ekonomijam obsega;
- odlaga se možnost večjega vstopa neposrednih tujih investicij in s tem se odpovedujemo njihovi preobrazbeni vlogi;
- finančni prilivi iz naslova predpristopne pomoči so bistveno nižji od pomoči, ki bi jo dobili kot člani;
- prepočasno prilagajanje domačih bank mednarodni konkurenci, zato bo pri odloženem članstvu še manj domačega bančnega prostora v slovenskih rokah;
- slabi se konkurenčnost gospodarstva zaradi višjih obresti in slabših ter dražjih bančnih storitev (banke so nekonkurenčne, imajo višje stroške);
- reforma slovenskega kmetijstva in živilske predelovalne industrije bo morala biti izpeljana predvsem z lastnimi sredstvi, ker ne bomo imeli dostopa do višjih sredstev skladov SKP v primerjavi s sredstvi iz naslova predpristopne strategije;

Zaključek

Vključevanje v EU poteka v nestabilnih, skoraj nepredvidljivih tektonskih spremembah v svetu. Mnogi lokalni konflikti in razplamtevanje nacionalističnih strasti na različnih koncih sveta, zlasti pa v azijskem delu bivše Sovjetske zveze kažejo, da je mir krhek, varnost ogrožena na veliko koncih sveta, vključno seveda z Balkanom, kar vse vpliva tudi na varnostni položaj Slovenije. Navkljub lokalnim konfliktom in grožnjam miru, ni pričakovati vojn večjih razsežnosti. Ravno tako, in navkljub pogostim apokaliptičnim napovedim, tudi ponovitve Velike krize ni realno pričakovati. To pa ne pomeni, da nismo pred nevarnostjo depresijskih pritiskov, ki bodo terjali inovativne posege pri oživljanju gospodarstev mimo tradicionalnih ukrepov.

Globalizacija se bo tudi v prihodnje krepila, četudi je moč pričakovati nihanja njene intenzivnosti. Najmočnejša pojavna oblika bo še naprej regionalizacija in od tega, ali bo le ta koncipirana kot stopnica na poti h globalizaciji in ne inspirirana s politiko osiromašenja sosedov, je odvisno ali bo pripeljala tudi do možnih trgovinskih vojn. Tega ni mogoče izključiti še zlasti, ker bo prišlo do upočasnenja stopenj rasti v razvitem svetu. Pa tudi spektakularne stopnje rasti v Aziji so večinoma stvar preteklosti. Implikacija takšnih tendenc je zasledovanje tako politike regionalizacije (vključevanje v EU) kot sočasne globalizacije oziroma diverzifikacije MEO s ciljem lovljenja plime in oseke različnih gospodarskih ciklov in stopenj rasti različnih svetovnih regij.

Izkušnje drugih držav kažejo, da je zgodnje članstvo boljše kot pa kasnejše. Zgodnja vključitev v Evropsko unijo namreč pomeni polno odpiranje, ki pod predpostavko, da je potencialna dežela kandidatka na takšni (višji) stopnji razvoja, ki ji omogoča prilagajanje, ne da bi "bolnik" pri tem preminil, krepi blaginjo. Slovenija je že dosegla raven, ko lahko preživi takšen preskok in s tem pospeši prirastek blaginji. Kasnejše članstvo pomeni podaljševanje zaščite in neracionalno alokacijo resursov in s tem prepočasno prestrukturiranje. Za primer lahko navedemo *Irsko*, ki se je po vključitvi v EU takoj popolnoma odprla in je kot taka dosegla višje stop-

nje rasti kot *Grčija*, ki pa je imela mnogo prehodnih obdobj in še danes precejšnega dela Acquiija ne izvaja.

Tudi naša SWOT analiza je pokazala, da *prednosti hitrega včlanjevanja odtehtajo slabosti* in da prednosti odložene vključitve niso višje kot prednosti hitre. Pokazalo se je namreč, da je v takšni analizi potrebno upoštevati tudi težje merljive politične in kulturno psihološke dejavnike. Morda poglobiten politično varnosti dejavnik je ocena, da se nahajamo v času zgodovinske priložnosti, ko so vrata v EU odprta in se lahko zgodi, da takšne priložnosti v prihodnosti ne bo tako kmalu. Možno je, da se bodo kandidatkam ponujale drugačne oblike sodelovanja, ne pa članstvo. Poleg tega pa nestabilne razmere v tem delu sveta spodbujajo iskanje kolektivnega varnostnega dežnika. Po drugi strani pa sedanje prilagajanje zakonodaje in celega ekonomskega sistema praktično zapirajo vrata za vrnitev na zakone in prakso (na primer subvencioniranje in podobno) pred harmonizacijo z EU. Institucionalna sistemska vrnitev nazaj bi bila ali skoraj nemogoča ali pa ekonomsko neracionalna. Težko je skočiti iz brzovlaka, ne da bi se poškodoval.

Poleg ozkega ocenjevanja prednosti ter slabosti, stroškov oz. koristi hitrega in odloženega članstva v EU, je potrebno upoštevati tudi *stroške in koristi najboljše alternative*. Analiza pokaže, da je v primeru odloženega članstva realna strategija, ki bi jo lahko majhno gospodarstvo ubralo, enostranska liberalizacija MEO z vsemi ali vsaj večino držav. Obenem pa bi do liberalizacije naših MEO prihajalo vsak dan bolj že na temelju našega članstva v WTO. Članstvo v EU pomeni manj liberalizacije kot bi jo pomenila globalizacijska strategija, saj EU predstavlja tudi kolektivno zaščito članic do nečlanic, četudi ne na visoki ravni.

V odsotnosti zapiranja razvojnega prepada med EU in Slovenijo, nadomeščanja subvencijskih ukrepov ter tečajne politike s kvalitativnimi razvojnimi vzvodi, odlaganje članstva v EU v bistvu povečuje razvojni prepad in je za Slovenijo škodljivo (Sočan, 1999).

Študija je podrobneje razgrnila prednosti in slabosti hitre in odložene vključitve v EU. Sklepna ocena mora upoštevati predvsem naslednje dejavnike:

*Izbrane prednosti in slabosti**hitre vključitve v EU**odložene vključitve v EU***PREDNOSTI**

Slovenija postane bolj razvidna	več časa za prilagajanje maastrichtskim kriterijem
zmanjša se politični voluntarizem in vloga strankokracije	
sokreiramo novo evropsko arhitekturo	socialni stroški razporejeni na daljše obdobje
izkoristimo zgodovinsko priložnost včlanitve	boljše se pripravimo na črpanje sredstev iz skladov EU
okrepimo varnostni položaj	
pospešena preobrazba in doseganje makroekonomske stabilnosti na trajni osnovi	
dinamični učinki integriranja spodbudijo gospodarsko rast in produktivnost	

SLABOSTI

slabša pogajalska pozicija	počasnejše reforme in preobrazba
breme preobrazbe se odlaga, vendar so njeni kasnejši stroški višji	slabitev konkurenčnosti zamudimo zgodovinski vlak
propadanje nekonkurenčnih dejavnosti	proračunski prispevki v blagajno EU višji (višji GDP)
predpristopna pomoč manjša od prilivov, ki jih lahko dobijo članice	tehnološka preobrazba počasnejša manjša varnost
izguba prostotrgovinskega sporazuma s Hrvaško itd.	počasnejši priliv TNI

Bistveno je primerjati prednosti *hitre preobrazbe in stroške odložene preobrazbe* gospodarstva. Odloženo članstvo ne nudi dežnika kolektivnega protekcionizma ter finančnih prilivov iz skladov EU, bi lahko zavrlo tranzicijske spremembe in upočasnilo prilagajanje majhnega gospodarstva globalizacijskim tendencam v svetu, kolikor je inspirirano z idejo ohranjanja obstoječe zaščite. Težišče preobrazbe se pri hitri vključitvi prenaša iz državnih pomoči¹¹ na tržno prilagajanje. Proces včlanjevanja bistveno popešuje nujna prilagajanja in reforme, ki bi jih morali tako ali tako opraviti, ne glede na članstvo v EU. Bolje bi bilo, da bi jih opravili sami, pred vstopom v EU, vendar se je pokazalo, da je proces vključevanja v EU te reforme bistveno pospešil. Odloženo članstvo bi tako dejansko pomenilo tudi *odlaganje veliko nujno potrebnih reform*. Očitno je postalo, da bi bile brez "damoklejevega meča" vključevanja v EU, tranzicijske reforme v Sloveniji bistveno počasnejše in manj učinkovite. Odločitev o vključevanju v EU je tako uspela pospešiti nujne reforme, ustrezne spremembe zakonodaje in ne nazadnje začela proces integracije sil na prioriteten razvojnih vprašanjih. Tudi to so koristi od pospešenega vključevanja v EU, ki pa jih je tudi nemogoče meriti. Odložena vključitev bi upočasnila tranzicijo in s tem prispevala k slabitvi konkurenčnosti slovenskih podjetij v primerjavi s tujimi partnerji.

Res je, da *preveliko hitenje krha slovensko pogajalsko pozicijo*, ker zaradi "datumov" hitreje popuščaš kot bi sicer. Vendar pa ostaja dvom, ali bi olajšave, ki bi jih s takšnimi dolgotrajnejšimi pogajanja lahko izpogajali, odtehtale koristi zgodnejšega članstva. Kaže da ne, ker so ocenjene koristi članstva znatno večje kot pa je vsaka pomoč, ki jo lahko pričakujemo v predpristopni fazi.

Bistveni stroški odloženega članstva se izražajo v podaljševanju zaščite in subvencioniranja domačih proizvajalcev, kar pa je ekonomsko gledano, na dolgi rok dejansko strošek in ne prednost, saj prispeva k ohranjanju neracionalne alokacije resursov v slovenskem gospodarstvu in njegovo počasnejše prilagajanje globalizacijskim tendencam v svetu. Na dolgi rok to lahko vodi v propadanje nekonkurenčnih podjetij.

Povečani konkurenčni pritiski, ki vodijo v propadanje firm, ne smejo zavreti vključevanja v Evropsko unijo. To namreč pomeni hitrejše prestrukturiranje gospodarstva, ki je srž druge faze tranzicije. Pospešuje tudi sekundarne, dolgoročne in dinamične učinke vključevanja v EU. Odloženo vključevanje bi pomenilo tudi *manj tujih neposrednih investicij*, kar bi slabilo konkurenčnost in zavrlo preobrazbo slovenskega gospodarstva obenem z zaviranjem razvoja infrastrukture.

V nobenem primeru pa vključevanje v Evropsko unijo ne sme zavreti stremljenja po *globalizaciji* ekonomskih odnosov slovenskih podjetij nasploh. Institucionalna integracija v Evropsko unijo pomeni tudi vključevanje v institucionalno mrežo medintegracijskih povezovanj z drugimi regionalnimi skupinami, s ciljem dosežati "prvo najboljšo rešitev", to je globalno alokacijo resursov. Vse to tvori infrastrukturni predpogoj za uspešnejšo globalizacijo dejavnosti slovenskih podjetij. V primeru takega scenarija pa lahko odločilno vlogo za uspešno nacionalno

¹¹ Pri tem izhajamo iz podmene, da doslej državne pomoči v veliki meri dejansko niso pospeševale preobrazbe, pač pa bolj ohranjale preživelo gospodarsko strukturo. Ta predpostavka prosvetljene države ni realna, bolje je namreč dati primat tržnemu urejanju.

strategijo pripišemo sposobnosti hitrega in vnaprejšnjega odzivanja na tendence v okolju.

Prost pretok blaga, storitev, ljudi in kapitala, ki je posledica včlanjevanja v EU, omogoča, ob ustrezno razviti infrastrukturi, hitrejši dostop do informacij o pogojih poslovanja na globalnem trgu, kar omogoča hitrejšo odzivanje na te tendence. Relativno visok prag znanja in informacij, s katerimi razpolagajo subjekti globalizacije (podjetja in države), je predpogoj za takšno ustvarjalno *ex ante* naravnano strategijo gospodarskega razvoja Slovenije, ki bi morala temeljiti tudi na časovno utemeljeni konkurenčnosti. Počasnejše vključevanje v EU bi pomenilo tudi *manjšo spodobnost hitre odzivnosti* majhnega gospodarstva in s tem krnilo njegove konkurenčne sposobnosti.

Navkljub poskusom je nemogoče kvantificirati koristi ter stroške hitre in odložene vključitve. Preveč je dinamičnih, dolgoročnih in nemerljivih učinkov, da bi bil tak izračun zanesljiv. Zato smo le nanizali nekaj odločilnih elementov in jih primerjali tudi z alternativami oziroma s koristmi morebitnih olajšav, ki bi jih dobili v pogajanjih.

Predpristopna pomoč v okviru SAPARD (kmetijstvo) predvideva za Slovenijo za l. 1999 6,3 milijona evrov, ali po sedanjih cenah, do konca l. 2003 25,35 milijona evrov¹². ISPA, predpristopna pomoč za prilagajanje na področju infrastrukture ter okolja, predvideva za Slovenijo 1-2% od skupaj 1.040 milijona evrov letno oziroma 10,4 - 20,8 milijona evrov. Temu je potrebno dodati še vrednost PHARE programa (okoli 25 milijonov evrov letno). Letno torej skupaj okoli 67 milijonov evrov. Podrobnejši izračuni kažejo, da bi Slovenija iz predpristopne pomoči ter PHARE programa lahko letno dobila 75 mil. evrov (Strmšnik, Tavčar, 1999: 50).

Pričakovana pomoč iz strukturnih ter kohezijskih skladov ter iz naslova SKP bi bila lahko bistveno višja. Izračuni (Strmšnik, Tavčar, 1999) so pokazali, da bi bila predpristopna pomoč leta 2006 za okoli 5 krat nižja od pomoči, ki bi jo dobivali kot člani EU. Leta 2005 bi znašala okoli 4% ocenjenega GDP ali od 1 do 1,3 milijarde evrov letno (cene 1997). Neto proračunski učinek včlanitve v EU bi bil pozitiven (od 570 do 870 mil. Evrov), saj bi naš prispevek v skupno blagajno znašal okoli 330 milijonov evrov istega l. 2005 (Strmšnik, Tavčar, 1999: 50). Olajšave, ki bi jih dobili v prehodnih obdobjih, bi morale najmanj kompenzirati to razliko, kar pa je malo verjetno, saj je največja koncesija, ki bi jo želeli (prostotrgovinski sporazum s Hrvaško), težka le okoli 115 mil evrov.

LITERATURA

- Damijan, P. Jože (1999): Welfare Effects of Free Trade Agreement between Slovenia and Croatia: a numerical evaluation in a partial equilibrium framework with imperfect competition and scale economies, Conference "Economic System of European union and Adjustment of the Republic of Croatia, Rijeka, 22 - 23 April 1999
- Krugman, Paul (1999): The Return of Depression Economics, Alan Lane, The Penguin Press

¹² EU Novice, št. 3, september 1999, str 7.

- Sočan, L. (1999): Slovenija in EU, interno gradivo, FDV, Ljubljana.
- Strmšnik, I. Tavčar, B.(koordinatorja) (1999): Strategija gospodarskega razvoja Slovenije - razvojni scenariji, Delovni zvezek št. 3/letnik VIII/1999, UMAR, Ljubljana.
- Svetličič, Marjan (1998): Slovenija, Evropska unija in globalizacija, Teorija in praksa, let. 35, 1, str 6-16.
- UNCTAD (1999): World Investment Report 1999; Foreign Direct Investment and the Challenge of Development, United Nations, New York and Geneva.